

Кальна-Дубінюк Т.П.

д.е.н., професор,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
завідувач кафедри аграрного консалтингу та сервісу
Київ, Україна
tatiankd@yahoo.com

Харченко В.В.

к.е.н., доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
доцент кафедри інформаційних систем
Київ, Україна
VKharchenko@nubip.edu.ua

Харченко Г.А.

к.е.н., старший викладач,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
старший викладач кафедри менеджменту ім. проф. Завадського
Київ, Україна
khanya@ukr.net

КОНСУЛЬТУВАННЯ З ПИТАНЬ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СУКУПНОГО РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті розкриваються питання консультування з ефективності використання сукупного ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Наведено визначення категорії «ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств» та обґрунтовано його складові й ефективність використання, методичні підходи щодо вартісної оцінки його основних елементів. Наведено визначення сукупного ресурсного потенціалу шляхом приведення усіх виробничих ресурсів аграрних формувань до порівняльного виду, що відображається одним показником. Відповідно до методичних підходів щодо встановлення рівня ресурсного потенціалу в сільському господарстві подано визначення грошової оцінки всіх виробничих ресурсів та їхньої загальної вартості у певному аграрному формуванні. Показано, що однією з важливих особливостей консультування є надання як оперативної, так і достовірної інформації, тому однією із важливих складових ресурсного забезпечення ефективного управління вітчизняних аграрних формувань є інформаційне забезпечення. Показано, що розвинена консультаційна система створює належні умови для розвитку інформаційного забезпечення, впровадження нових інформаційно-консультаційних технологій - розробки електронної системи дорадництва з інтерактивними консалтинговими системами. В процесі дослідження були використані наступні методи: діалектичний - пізнання сутності та особливостей формування ресурсного потенціалу аграрних формувань; бібліографічний - вивчення наукових праць, що присвячені даній проблематиці; системного узагальнення - оцінка сучасного стану ресурсного потенціалу; порівняння та

графічний - дослідження сучасних тенденцій розвитку ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Зроблено висновок, що з метою ефективного формування ресурсного потенціалу вітчизняних аграрних формувань доцільно одночасно з підвищенням вартісних показників покращувати його якісний склад. Також обґрунтовано позицію, щодо забезпечення ефективного процесу консультування шляхом формування та використання ресурсного потенціалу та відмічено, що при цьому потрібно надавати науково-обґрунтовані рекомендації які будуть враховувати всі фактори, що здійснюють на нього вплив, а також визначають ефективність даного потенціалу використовуючи для цього електронну систему дорадництва е-Дорада.

Формул: 1, рис.: 2, табл.: 3, бібл.: 12

Ключові слова: консультування, ефективність, ресурси, ресурсний потенціал, сільськогосподарське підприємство, інформаційне забезпечення

Tetyana Kalna-Dubinyuk

Doctor of Science (Economics), Professor,
National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine,
Head of Extension Department
Kyiv, Ukraine
tatiandk@yahoo.com

Volodymyr Kharchenko

PhD (Economics), Associate Professor,
National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine,
Associate Professor of Information Systems
Department, Kyiv, Ukraine
VKharchenko@nubip.edu.ua

Anna Kharchenko

PhD (Economics), Senior Lecturer,
National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine,
Senior Lecturer of Management Department
named after prof. Zavadsky
Kyiv, Ukraine
khanya@ukr.net

ADVICE ON EFFICIENCY USING THE TOTAL RESOURCE POTENTIAL AT AGRICULTURAL ENTERPRISES

Abstract. In the article describes advice on efficiency using the total resource potential at farms, the definition of "resource potential of agricultural enterprises" and justified his constituents and efficiency, methodical approaches to the valuation of its key elements. This definition of total resource potential by bringing all groups of agricultural production resources to the comparative form that displays one indicator. According to the methodological approaches for the establishment of resource potential in agriculture defines monetary valuation of all production resources and their overall value in certain agricultural formation.

It is shown that one of the important features of the advising is to provide rapid and reliable information, as one of the important components of effective management of resource support domestic agricultural units is information provision. It is shown that the developed advisory system creates the right conditions for the development of information management, the introduction of new information and technology consulting - developing an electronic extension system with interactive consulting system during the study were used the following methods: dialectical - knowledge of the nature and features of formation of resource potential of agrarian formations; bibliographic - the study of scientific papers devoted to this issue; -evaluation system summarizing the current state of resource potential; comparison and graphics - the study of current trends in the resource potential of agricultural enterprises. It is concluded that the effective formation of the resource potential of the domestic agricultural formations advisable while increasing cost indicators improve its quality composition. Also reasonable position to ensure effective advisory process by creating and using resource potential and noted that it needs to provide scientifically grounded recommendations that would take into account all the factors engaged influenced him, and determine the effectiveness of the potential of using the electronic extension system e-Dorada.

Keywords: Advisory service, efficiency, resources, resource potential, agricultural enterprise, information support

Formulas: 1, fig.: 2, tabl.: 3, bibl.: 12

Вступ. На сучасному етапі функціонування вітчизняних сільськогосподарських підприємств важливим питанням є застосування консалтингу для надання науково-обґрунтованих рекомендацій щодо напрямів оптимального використання наявних виробничих ресурсів аграрних формувань та формування потенціалу, який потрібен для виробництва якісної конкурентоспроможної продукції. Можливий брак та нестача ресурсів є основною причиною кризових явищ, котрі виникають у виробничо-господарських системах в умовах зростання темпів аграрного виробництва та збільшення обсягів споживання продовольчої продукції. Саме тому дослідження питань консультування з ефективності використання сукупного ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, в сучасних умовах господарювання набуває все більшої актуальності.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Аналізом досліджень, присвячених консалтингу сільськогосподарських підприємств, необхідності розробки науково-обґрунтованих рекомендацій для формування та використання їх ресурсного потенціалу займалися такі вчені, як [Джонсон 2005; Рів'єра 2002; Бородіна 2001; Власенко 2011; Єрмаков 2014; Малік 2014; Саблук 2003] та інші. Разом з тим, незважаючи на наявність значної кількості наукових праць, присвячених консультуванню з ефективного використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, слід зазначити, що все ще залишається низка невирішених питань щодо їх особливостей та напрямів в сучасних умовах господарювання.

Метою дослідження є консультування агровиробників на основі аналізу вартісної оцінки складових елементів ресурсного потенціалу вітчизняних сільськогосподарських підприємств, а також визначення його сукупних показників.

Результати дослідження. Як зазначають науковці консультування щодо досліджуваної проблематики починається із визначення ресурсного

потенціалу сільськогосподарських підприємств, що являє собою сукупність матеріальних, трудових, фінансових, нематеріальних ресурсів, включаючи здатність працівників підприємства використовувати ефективно дані ресурси для досягнення стратегічних та поточних цілей підприємства. Ресурсний потенціал аграрних формувань характеризується величиною залучених, і підготовлених до використання у виробництві ресурсів, можливостями кадрів використовувати ресурси та реальними можливостями підприємства. Співставність показників потенціалу у часі та просторі дозволяє виявити динаміку та структуру ресурсних потенціалів підприємств, тенденції їх диференціації за цим показником, а також за ефективністю використання ресурсного потенціалу. При цьому сума складових потенціалів буде характеризувати величину всього ресурсного потенціалу підприємства. Грошовій оцінці підлягають трудові, земельні ресурси та виробничі фонди. Теоретичною та методологічною основою співставлення виробничих фондів, трудових та земельних ресурсів для визначення їх сукупної величини є здатність виробничих фондів та родючості землі економити живу працю в процесі виробництва продукції.

Для зростання ефективності виробничо-господарської діяльності вітчизняних аграрних формувань необхідне їх якісне ресурсне забезпечення. У свою чергу ресурсний потенціал аграрних формувань складається із сукупності різних за своїм призначенням та якістю виробничих ресурсів.

Проведеним дослідженням встановлено, що сукупний ресурсний потенціал визначається шляхом приведення усіх виробничих ресурсів аграрних формувань до порівняльного виду, що відображається одним показником. Відповідно з методичними підходами для встановлення рівня ресурсного потенціалу в сільському господарстві необхідно визначити грошову оцінку всіх виробничих ресурсів та їхньої загальної вартості у певному аграрному формуванні.

В галузі сільського господарства матеріальні ресурси, що включають основний і оборотний капітал, є ваговою часткою ресурсного потенціалу. Також для знаходження сукупного ресурсного потенціалу потрібно визначити грошову оцінку земельних, а також трудових ресурсів. Розрахунок ресурсного потенціалу аграрних формувань визначається за наступною формулою 1:

$$РП = З_p + K_{oc} + K_{об} + T_p, \quad (1)$$

де,

РП – сукупний ресурсний потенціал аграрного формування, грн;

Z_p – грошова оцінка земельних ресурсів, грн;

K_{oc} – основний капітал, грн;

$K_{об}$ – оборотний капітал, грн;

T_p – грошова оцінка трудових ресурсів, грн.

Для розрахунку грошової оцінки земельних ділянок використовується методика, що затверджена Кабінетом Міністрів України.

Встановлено, що грошова оцінка трудових ресурсів визначається за допомогою декількох методичних підходів. Так, наприклад, за показник в якості оцінки можна взяти фондовий аналог основного капіталу 1 середньорічного працівника. Оскільки в галузі сільського господарства здійснюється поступове заміщення людської праці на механізовану, то це призводить до зростання капіталоозброєності та продуктивності праці.

Визначення вартісної оцінки трудових ресурсів передбачає встановлення розміру капіталу, який необхідний при запровадженні інноваційних засобів виробництва з метою заміщення 1 працюючого в аграрному формуванні.

Також грошова оцінка трудових ресурсів може проводитися на базі витрат, що потрібні для відтворення 1 працюючого.

Після того як розрахують грошову оцінку всіх виробничих ресурсів знаходять абсолютний ресурсний потенціал певного аграрного формування. Обсяг ресурсного потенціалу аграрного формування є базою щодо ефективної виробничо-господарської діяльності [Харченко В.В., Харченко Г.А. 2015]. Тому рівень забезпеченості вітчизняних аграрних формувань ресурсами є одним із найвагомішим щодо впливу на їх показники економічної ефективності.

Також розраховують відносний ресурсний потенціал на 1 га сільськогосподарських угідь, що дозволяє порівняти між собою агроформування за рівнем їх ресурсозабезпеченості. Вітчизняні аграрні формування відрізняються один від одного і структурою ресурсного потенціалу, що знаходиться у відсотках від їх загальної вартості.

Якщо в аграрних формуваннях буде однаковий обсяг при різній структурі ресурсного потенціалу тоді обсяг виробництва продовольчої продукції у них буде різним як і їх виробничий потенціал. Знаходження значення сукупного ресурсного потенціалу застосовують з метою здійснення інтегральної оцінки ефективності виробництва сільськогосподарської продукції (табл. 1).

Таблиця 1 – Динаміка ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств

Показники	Рік					
	2010		2012		2014	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Грошова оцінка землі	224748	46,3	382808	52,8	383027	51,2
Середньорічна вартість основного капіталу	73583	15,1	89321	12,3	101868	13,6
Середньорічна вартість оборотного капіталу	52528	10,8	84856	11,7	108701	14,5
Грошова оцінка трудових ресурсів	135001	27,8	167405	23,1	153965	20,6
Всього	485860	100,0	724390	100,0	747561	100,0

Джерело: розроблено Харченко В.В. та Харченко Г.А.

На рисунках 1 та 2 зображено структуру ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств України у 2010 та 2014 рр.

Аналізуючи дані рисунки, можна відмітити, що в структурі ресурсного потенціалу за п'ять років зменшилася грошова оцінка трудових ресурсів (з 28 % у 2010 р., до 21 % у 2014 р.). Також відчутні структурні зрушення в грошовій оцінці землі. Так, у 2010 р. даний показник складав 224748 тис. грн, тоді як у 2014 р. – 383027 тис. грн або 51 % у загальній структурі ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

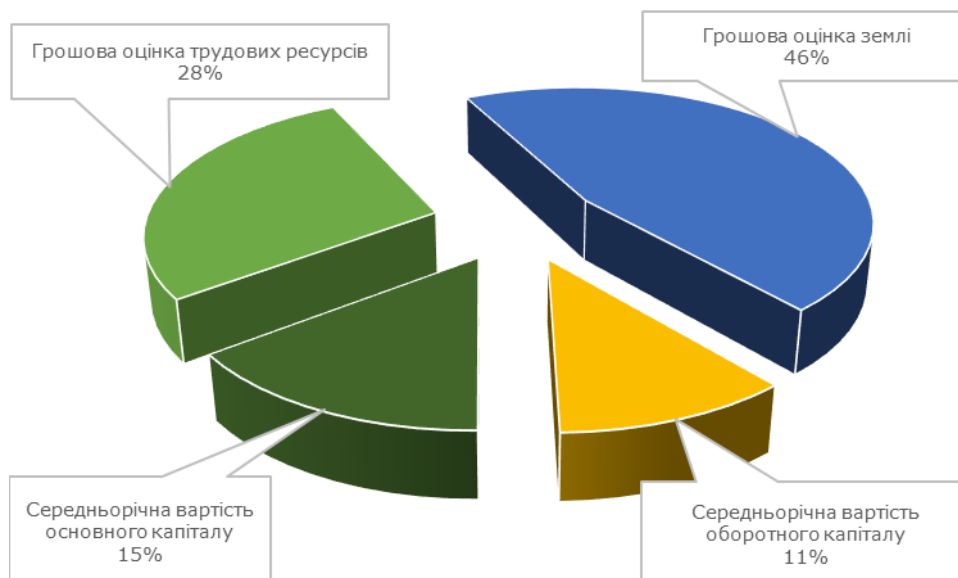

Рисунок 1 – Структура ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств України за 2010 р.

Джерело: розроблено Харченко В.В. та Харченко Г.А.

Досліджуючи складові та використання сукупного потенціалу, виявлено, що одним з головних засад ефективного розвитку сільськогосподарського виробництва є раціональне та оптимальне використання ресурсів, що досягається в аграрних формуваннях на основі ефекту синергії.

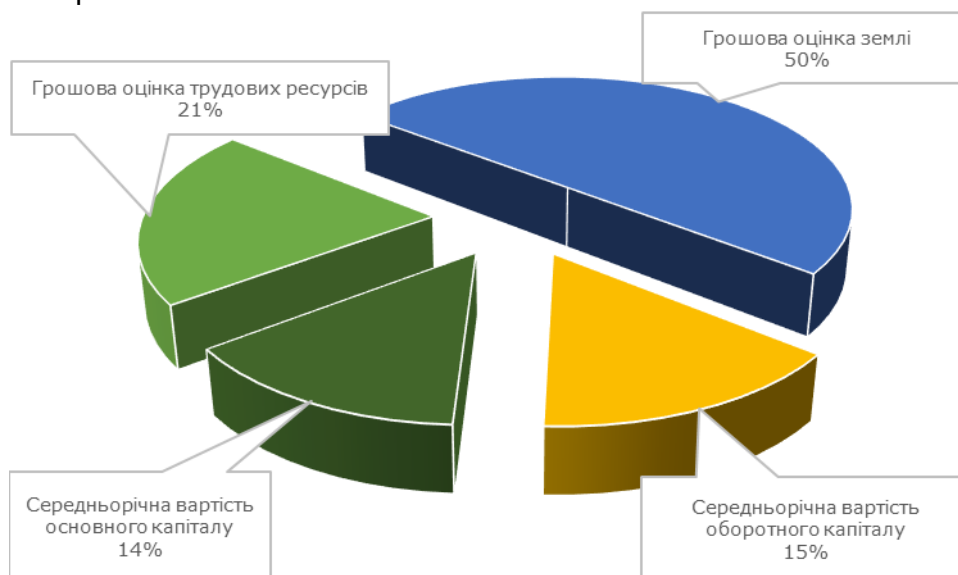

Рисунок 2 – Структура ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств України за 2014 р.

Джерело: розроблено Харченко В.В. та Харченко Г.А.

Як зазначає Власенко Ю.Г. [Власенко 2011], це ефект від спільної дії всіх елементів системи, що приводить до зростання якісних показників без збільшення кількісних. Тобто синергетичний ефект – це підвищення показників діяльності підприємства в результаті об'єднання окремих частин в єдину систему, де ефект від взаємодії елементів системи підприємства перевищує суму ефектів діяльності кожного елементу окремо.

Таблиця 2 – Динаміка сукупного потенціалу сільськогосподарських підприємств України

Показники	Рік				
	2010	2011	2012	2013	2014
Площа с.-г. угідь, тис. га	19422	19237	19204	19395	19187
Середньорічна вартість основного капіталу, млн. грн	73583	76588	89321	98531	101868
Середньорічна вартість оборотного капіталу, млн. грн	52528	70732	84856	88542	108701
Середньорічна чисельність працівників, осіб	647,3	633,7	623,9	590,4	526,7
Мінімальна заробітна плата за місяць, грн	869	1073	1118	1147	1218
Грошова оцінка 1 га с.-г. угідь, грн	11572	11590	19934	19956	19963
Грошова оцінка с.-г. угідь, млн грн	224748	222968	382808	387062	383027
Грошова оцінка трудових ресурсів, тис. грн	135001	163190	167405	162525	153965
Сукупний ресурсний потенціал, тис. грн	485860	533478	724390	736661	747561

Джерело: розроблено Харченко В.В. та Харченко Г.А.

Аграрний ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств України складається з органічно поєднаних ресурсів, у процесі взаємодії яких реалізується їх здатність виробляти якісну конкурентоспроможну продукцію. Для забезпечення раціонального використання ресурсного потенціалу необхідна його вартісна оцінка. Так, при визначенні сукупного показника аграрного ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств України, який розрахований як сума земельних, трудових та матеріально-технічних ресурсів у грошовому виразі, в 2014 р. становив 717924 тис. грн, що на 32% більше порівняно з 2010 р.

Таблиця 3 – Динаміка використання ресурсів на 1000 грн валової продукції у сільськогосподарських підприємствах України

Показники	Рік				
	2010	2011	2012	2013	2014
Площа сільськогосподарських угідь, га	0,291	0,209	0,234	0,188	0,182
Основні засоби, грн.	1101	831	1088	955	965
Мінеральних добрив, т. ц діючої речовини	0,159	0,137	0,164	0,142	0,139
Кормів, ц корм. од.	0,177	0,125	0,146	0,118	0,112
Наявність енергетичних потужностей, кВт	0,550	0,395	0,505	0,419	0,371
Тракторів	0,0023	0,0016	0,0018	0,0014	0,0012

Джерело: розроблено Харченко В.В. та Харченко Г.А.

Зауважимо, що однією з важливих особливостей консультування є надання як оперативної, так і достовірної інформації. Тому однією із важливих складових ресурсного забезпечення ефективного управління

вітчизняних аграрних формувань є інформаційне забезпечення. Релевантна та своєчасна ринкова інформація забезпечує аграрних підприємців конкурентними перевагами на внутрішньому та зовнішньому ринках. При цьому, управління аграрним виробництвом носить циклічний характер, тому потреба в інформації є постійною, оскільки жодне ефективне управлінське рішення неможливе без належного інформаційного забезпечення. Інформація належить до стратегічного ресурсу, що є основою для досягнення відносних конкурентних переваг. Значна кількість специфічних рис інформаційного ресурсу зумовлює його особливу роль в структурі основних складових ресурсного потенціалу аграрного підприємства. Інформаційний ресурс виступає як інтеграційний чинник господарювання, елементи якого знаходяться у кожному із чинників виробництва. Тому добре розвинена консультаційна система створює належні умови для розвитку інформаційного забезпечення, впровадження нових інформаційно-консультаційних технологій - розробки електронної системи дорадництва з інтерактивними консалтинговими системами [Кальна-Дубінюк 2015].

Висновки. Таким чином, консультування з ефективного використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств є необхідним в умовах ринку. Слід зазначити, що все ще залишається низка невирішених питань визначення сукупного ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств України, що дає підстави стверджувати, що даний показник в 2014 р. становив 717924 тис. грн, а це на 32 % більше порівняно з 2010 р. Варто відзначити, що раціональне використання ресурсів залежить від низки факторів таких як: раціональне співвідношення елементів у структурі ресурсного потенціалу, управлінської системи, запровадження ресурсозберігаючих технологій. Щодо ефективного формування ресурсного потенціалу вітчизняних аграрних формувань, то доцільно одночасно з підвищенням вартісних показників покращувати його якісний склад. Також для забезпечення ефективного процесу консультування щодо формування та використання ресурсного потенціалу при його організації потрібно надавати науково-обґрунтовані рекомендації, що будуть враховувати всі фактори, які здійснюють на нього вплив, а також визначають ефективність даного потенціалу використовуючи для цього електронну систему дорадництва.

Література

- Бородіна, О. М. (2001). *Сільськогосподарське дорадництво та проблеми його кадрового забезпечення*. – К.: Інститут аграрної економіки. – 136 с.
- Власенко, Ю. Г. (2011). Економічна ефективність використання сукупного ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств // *Агросвіт*. – № 8. – С. 34-36.
- Єрмаков, О. Ю., Харченко, Г. А. (2014). *Агропродовольчий потенціал сільськогосподарських підприємств: формування та ефективність використання. Монографія*. – К.: ЦП «Компринт». – 218 с.
- Інноваційне забезпечення розвитку сільського господарства України: проблеми та перспективи*. (2014). / [Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Шпикуляк О.Г. та ін.]. – К.: ННЦ «ІАЕ». – 516 с.
- Організація інформаційно-консультаційного забезпечення АПК України*. (2003) [П. Т. Саблук, Б. К. Скірта, В. М. Скупий та ін.]. – К.: ІАЕ УААН. – 440 с.
- Харченко, В. В., Харченко, Г. А. (2015). *Інноваційно-інвестиційне забезпечення формування ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств: монографія*. – К.: ЦП «Компринт». – 268 с.

- Agricultural Extension Systems: an international perspective.* (2001), Edited by Dr. Frank L. Brewer. – 313 p.
- Kalna-Dubinyuk, T. P. (2005). *The Development of Extension Service in Ukraine and the Worldwide Experience* / T. P. Kalna-Dubinyuk, S.R. Johnson // Text-book. – Kyiv: Agrarna nauka. – 200 c.
- Kalna-Dubinyuk, T., & Kalnoy, S. (2015). Communication and Interactive Education System in Extension // *European Cooperation, Vol / 6 (6)*, p. 66-74.
- Kharchenko, G. A., & Sira, M. V. (2015). Management of innovation and investment activity at agricultural enterprises / G.A. Kharchenko, M.V. Sira // *Ekonomichnyi prostir № 96*. – P. 227-235.
- Rivera, W. M. (2002). *Contracting for Agricultural Extension* / W. M. Rivera, W. Zijp. – CAB International. – 189 p.
- Yermakov, O. Y. (2014). Competitiveness of products of agricultural enterprise in the context of information support / O.Y.Yermakov, V.V. Kharchenko // *The Economy of Agro-Industrial Complex. - International Scientific and Production Journal № 8*. – P. 38-43.

References

- Agricultural Extension Systems: an international perspective.* (2001), Edited by Dr. Frank L. Brewer, 313 p.
- Borodina, O. M. (2001). Agricultural extension and its problems staffing. – Kyiv: Institute of Agricultural Economics, 136 p.
- Company information and consultation to ensure AIC Ukraine.* (2003). [P. T. Sabluk, BK stacks, VN Miser et al.]. – Kyiv: IAE UAAS, 440 p.
- Innovative software development of agriculture Ukraine: Problems and Prospects.* (2014). / [Lupenko Y.O., Malik M.I., Shpykulyak O.H. etc.]. – K.: NSC "IAE", 516 p.
- Kalna-Dubinyuk, T., & Kalnoy, S. (2015). Communication and Interactive Education System in Extension // *European Cooperation, Vol 6 (6)*, p. 66-74.
- Kalna-Dubinyuk, T. P. (2005). *The Development of Extension Service in Ukraine and the Worldwide Experience* / T. P. Kalna-Dubinyuk, S.R. Johnson // Text-book. – Kyiv: Agrarna nauka. – 200 p.
- Kharchenko, V. V. (2015). *Innovation and investment to ensure the formation of resource potential of agricultural enterprises: Monograph* / V.V. Kharchenko, G.A. Kharchenko. – Kyiv: CB "Komprynt", 268 p.
- Kharchenko, G. A., & Sira, M. V. (2015). Management of innovation and investment activity at agricultural enterprises / G.A. Kharchenko, M.V. Sira // *Ekonomichnyi prostir № 96*, p. 227-235.
- Rivera, W. M. (2002). *Contracting for Agricultural Extension* / W. M. Rivera, W. Zijp. – CAB International 2002. – 189 p.
- Vlasenko, J. G. (2011). The economic efficiency of the total resource potential of agricultural enterprises // *Agrosvit, №8*, p. 34-36.
- Yermakov, O. Y., & Kharchenko, G. A. (2014). *Agri-food potential of agricultural enterprises, creation and efficiency. Monograph.* – Kyiv: CB "Komprynt", 218 p.
- Yermakov, O. Y. (2014). Competitiveness of products of agricultural enterprise in the context of information support / O.Y.Yermakov, V.V. Kharchenko // *The Economy of Agro-Industrial Complex.- International Scientific and Production Journal № 8*, p. 38-43.

*Data przesłania artykułu do Redakcji: 15.06.2016
Data akceptacji artykułu przez Redakcję: 22.06.2016*